

Pedres milionàries

Historiadors i estudiosos del patrimoni arquitectònic parlen amb devoció de les pedres mil·lenàries, quan es refereixen a les construccions més antigues que han perdurat. Un passeig atent pels carrers de Manresa, més que pedres mil·lenàries, ens permetrà reconèixer i datar pedres milionàries; pedres constituïdes per fòssils, les restes d'éssers vius de milions d'anys enrere esdevingudes roca. Tot un salt d'escala del temps!

A la Catalunya central, en una franja paral·lela a la costa que va des del sud de la comarca d'Anoia fins al nord-est de la d'Osona i que comprèn bona part del sud i l'est de la de Bages, afloren les roques sedimentades fa uns 40 milions d'anys en un antic mar. Són roques de colors clars, gris o beix, ben diferenciats del to granatós predominant a les roques d'origen continental del nord de Manresa. Les roques sedimentàries marines contenen fòssils, ja siguin pocs o molts, microscòpics o de mida gran. L'extrem és el d'aquelles roques fetes pràcticament només per fòssils. Aquest és el cas de la calcària nummulítica, una roca dura i especialment compacta, constituïda per nummulits cimentats entre ells.

Els nummulits són fòssils en forma de lletania, d'uns 5 mm de diàmetre tot i que de tant en tant n'hi ha algun d'1 cm o més, que corresponen a l'esquelet calcari d'un grup de protozous foraminífers, uns éssers unicel·lulars que poblaven abundantment el mar durant el període eocè. Dels porus de l'esquelet sortien com tentacles filaments de plasma per capturar l'aliment o per desplaçar-se. N'hi ha moltes espècies i, per complicar-ho més, tenien alternança de generacions. En morir i dipositar-se els esquelets al fons del mar sense que el seu carbonat de calci es dissolgués van formar-se les roques calcàries nummulítiques que avui trobem enlairades per moviments tectònics. Actualment els nummulits estan extingits; els coneixem només com a fòssils, tot i que d'altres foraminífers continuen ben vius. El nom científic *Nummulites*, igual que el popular de dinerets, es refereix a la seva forma de moneda o *nummus* en llatí clàssic. En alguns llocs apareixen solts, com grava, però el més habitual és trobar-los englobats a les calcàries nummulítiques.

D'aquestes calcàries nummulítiques se'n troben al sud i a l'est de Manresa. El pont natural de roca de les Arnaules, al vessant del terme de Manresa que mira cap al Pont de Vilomara, és fet de calcària nummulítica. També ho és la roca grisa que forma la part superior i més vertical del cingle de Tavertet, damunt del pantà de Sau.

Les calcàries nummulítiques s'usen en les construccions més fermes, ja sigui escantellades a cops de pic o tallades i polides; d'aquí que s'explotin en pedreres —a Castellgalí, Sant Vicenç i Talamanca, per exemple— i que sovint les trobem als edificis de la ciutat. Es continuen utilitzant en obres noves, sobretot tallades en lloses polides per fer terres o sòcols o recobrir parets. Sovint són de color gris fosc, on cadascun dels fòssils disseccionats destaca en to clar. La roca polida descobreix l'arquitectura interior dels nummulits, un delicadíssim treball d'orfebreria de la natura que cal mirar de molt a prop. No és pas als jaciments al camp on observarem més fòssils diversos, sinó a la ciutat, exposats al Museu de Geologia i repartits a les pedres de construcció.

Per un afortunat atzar, dos centres d'ensenyament de Manresa, el col·legi Oms i de Prat i l'institut Lluís de Peguera, llueixen magnífiques calcàries nummulítiques farcides de fòssils a les parets d'entrada al recinte. Algun professor ha tret mai els alumnes de l'aula i els ha explicat la paleontologia davant de les peces autèntiques a l'entrada? Qui repenjat d'esquena a la paret espera avorrit l'autobús, s'ha plantejat mai de donar-li la cara i entretenir-se a comptar quants tipus d'organismes que van viure al mar milions d'anys enrere hi sap identificar? Examineu aquestes parets de prop. Hi veureu una multitud de nummulits de totes mides, uns sencers, els altres tallats per un o altre pla mostrant l'estructura interna en cambres. De tant en tant hi despenquen d'altres restes fòssils, ja siguin closques de petxina, de cargol o d'ostra, pues d'erioç i moltes més a l'abast dels paleontòlegs primmirats. Aquests murs de carrer menystinguts, tapats per cartells que anuncien banalitats i embrutats per guixades, fums de cotxes i xiclets enganxats, són murals dignes del millor dels museus de la ciència, esplèndids testimonis de la vida de fa 40 milions d'anys, la que ens ha llegat la roca que trepitgem i amb la qual construïm escoles per, paradoxalment, ensenyar ciències.

Qui sap si fou la contemplació diària de les pedres de l'entrada sumptuosa de l'institut Lluís de Peguera el que motivà el geòleg Valentí Masachs a estudiar en detall els diversos nummulits que afloren al Mal Balç fins a establir-ne la correlació estratigràfica precisa. Un carrer de la ciutat i el Museu de Geologia porten merescudament el seu nom. Però si el que volem és honorar-ne l'obra, cal valorar les pedres milionàries que mostren els fòssils, començant per les de l'entrada de l'institut. ■

Fotos pàgina esquerra:

- 1 – Detall dels nummulits, molts d'ells seccionats, a la pedra de la paret exterior del col·legi Oms i de Prat.
- 2 – Detall d'una petxina del gènere *Chlamys* a la pedra de la paret exterior del col·legi Oms i de Prat.
- 3 – Una calcària nummulítica tallada i polida, a la Via de Sant Ignasi, mostra en forma d'anella l'esquelet seccionat d'un erioç enmig d'una matriu de nummulits.
- 4 – Detall de la mateixa roca polida, amb nummulits de mides diferents i una pua d'erioç a dalt.
- 5 – Detall dels nummulits al portal d'entrada de l'institut Lluís de Peguera.
- 6 – Nummulits solts, procedents de Maians (Castellfollit del Boix)
- 7 – Mur exterior d'entrada al col·legi Oms i de Prat. A la dreta, les escales més noves són fetes de calcària nummulítica tallada, mentre que a l'esquerra, el llarg mur que envolta el recinte és fet de pedres també de calcària nummulítica sense tallar que exposen les formes de nummulits, petxines i d'altres fòssils marins.
- 8 – Entrada a l'institut Lluís de Peguera, construïda en roca calcària nummulítica.